

ДОНОСИ ТА ДОНОЩИКИ В РОСІЇ

Уже на самому початку російської історії виявилася риса, сумно доленосна і для цього народу, і для всієї країни. Спочатку ще в Київській Русі, а потім і пізніше, за татар, узвичаїлися доноси один на одного. У певному сенсі це можна зрозуміти, бо ж занастити іншого завжди приємно. Більше за інших розумів цю радість і доносив на князів-сусідів збирач Москви Іван Калита. Літописець писав, як після чергового доносу, погубивши ще одного родича і князя, Калита виїхав з Орди з великими дарунками. Його сини повернулися до Москви дуже втішеними і веселими. На доносах і на крові страчених підносилися і звеличувалася Москва. Зрада і донос, зафундовані до самої основи її будівництва, багато в чому визначили і нрави суспільства, яке складалося на цьому місці. Чи не так інфікований ембріон зростає разом зі своєю вродженою вадою?

Про нрави ці, про постійні доноси і князів, і простолюдинів один на одного докладно оповідають російські літописці. І не тільки вони: іноземці, які побували на Русі, майже всі зазначали цю властивість її жителів — схильність до доносів. Один із них, який побував у Москві уже в часи Івана Грозного, писав: *“Саме московитам властива якась вроджена злочливість, через яку у них увійшло у звичай взаємно обвинувачувати і зводити наклепи один на одного перед тираном і палати ненавистю один до іншого, так що вони вбивають себе взаємною обмовою”*.

І в наступні царства і часи нрави народні залишалися тими ж самими. Ось свідчення літописця про часи Годунова: *“Доносили друг на друга попы, чернецы, пономари, просвирни, жены доносили на мужей, дети на отцов. От такого ужаса мужья от жен таились. И в этих окаянных доносах много крови пролилось невинной, многие от пыток померли, других казнили. Обвиненным резали языки, сажали на кол, жгли на медленном огне”*.

А ось свідчення придворного лікаря-англійця про “найтихішого государя” Олексія Михайловича: *“Цар мав інформаторів буквально на кожному розі. Хай би що там відбувалося на якихось зборах, на бенкеті, на похороні або на весіллі, усе це ставало йому відомим”*.

А найприємнішим, найсолідшим було для простолюдина згубити свого пана, того, хто стояв вище нього, побачити свого благодійника в крові, на колоді, під рукою ката. Соціальна заздрість була на Русі задовго до Маркса і Леніна, які позначили її словами *“класова ненависть”* і піднесли на рівень чесноти. Особливо завзято доносили на своїх панів обслуга та чорний люд. І непередбачливі царі московські усіяли самі ж і заохочували їх до цього. За Петра Першого було запроваджено такий звичай, коли кріпака, який доніс на свого пана, негайно відпускали на волю.

Від царювання до царювання у підданців закріплювався умовний рефлекс — донесеш властям на кого-небудь, і тоді усе, що той нажив, стане твоїм. Отож не треба, мабуть, в усьому звинувачувати більшовиків, коли через скількись там поколінь селяни звично і діловито ділили майно більш заможних розкуркулених односільчан, на котрих самі ж і донесли. Раніше, набагато раніше заронене було в їхні душі те отруйне насіння, що принесло свої плоди через пару століть за більшовиків. Ну а те, що народний ґрунт цілком відповідав такому засіву, — це вже саме собою. **І хоч Ленін казав, що змовники-декабристи були страшенно далекими від народу, насправді вони показали себе добрими знавцями народної душі.** Перше, що збиралися вони зробити після захоплення влади, це установити *Министерство Государственного Благочиния* — прообраз ЧК, ГПУ, НКВД або КГБ. Як і всі ці органи, *благочиние* повинно було всіма засобами охороняти спосіб правління та вищу владу. Причому як і ЧК, НКВД або КГБ, установа ця повинна була

повсюди запроваджувати своїх донощиків, які б повідомляли про кожний крок і слово громадян. Це точнісінько так само, як згодом діяли більшовики задля утримання влади за допомогою доносів.

І кращі, і гірші часи переживала Росія, але тільки одна сфера суспільного буття процвітала в ній незмінно, — сфера доносів. Причому напередодні революції — чомусь як ніколи. Кучери, двірники, дівиці, навіть люди з бомонду — усі охоче співробітничали з поліцією і доносили. Напередодні революції тільки поліційних донощиків-професіоналів було в Росії близько сорока тисяч. Це величезна для тих часів цифра. Парадоксально, але донощиків було значно більше, ніж усіх революціонерів, за якими ці сорок тисяч повинні були стежити. Навіть у найближчому оточенні Леніна було повно інформаторів. У 12-му році у Празі в обстановці найсуворішої конспірації Ленін проводив з'їзд партії. Так от, **серед дібраних, якнайвірніших і якнайперевіреніших 28-ми його учасників четверо були донощиками.** Директор Департаменту поліції, уже в еміграції, твердив, що кожний крок, кожне слово Леніна були йому відомі до найменших подробиць. Секретна інструкція Департаменту рекомендувала вербувати донощиків з числа керівників партії. Судячи з усього, так воно і було. Після революції один із донощиків-більшовиків написав Горькому покаянного листа. Там були такі рядки: *"Ведь нас много — все лучшие партийные работники"*.

Уже в еміграції співробітники Охоронного відділу згадували своїх агентів-інформаторів — Луначарського та Каменева. Серед старих більшовиків ходили глухі поголоси, що й Сталін якийсь час теж нібито був інформатором. Викривні документи нібито свого часу передали Хрущову, але той, кажуть, заборонив їх оприлюднювати: *"Это невозможно. Выходит, что нашей страной 30 лет руководил агент царской охраны"*.

Можливо, не таким уже випадковим є й те, що перше, що в лютому 17-го року зробив обурений народ, — це чомусь кинувся знищувати списки поліційних інформаторів. Остаточо вилучені та знищені більшовиками списки донощиків були пізніше, коли вони прийшли до влади. Уже тоді перед революцією у самій масовості, у готовності чи не кожного донести, уже тоді в надрах народних посопував, наливаючись силою, той кривавенький ембріон, який постав перед світом незабаром після більшовицького перевороту. Більшовикам довелося бути лише його хрещеними батьками. Рідного ж батька треба шукати не там, а в самісінькій глибині звичаїв і нравів народних.

Ледве в лютому 17-го року над Росією зайнялася зоря свободи, що почав робити вільний народ? **Народ цей почав робити те, що він любив і звик робити завжди, — радісно доносити один на одного.** Один з лідерів Трудової партії залишив повчальну замальовку нравів свободних російських людей. Літо 1917-го: *"Нас донимали доноски. Стоишь, бывало, в толпе, а кто-то тащит тебя в сторону и шепчет, что такой-то поп сказал контрреволюционную проповедь. Другой самовольно вручает список квартир, в которых имеются спекулятивные запасы. Третий многозначительно сует в руки бумагу о том, что... Иногда, возвратившись ночью домой, я набирал в своих карманах целую пачку таких доносов"*.

Зауважте, ніхто і нікого до цього не спонукав, це вільні люди. Але це була та Росія, якою вона й була, якою вона і дісталася більшовикам, до Леніна, і до Сталіна, і до Єжова. Народ сам по собі був уже давно і достатньо налаштований до того, що очікувало його під новою владою.

І справді, після більшовицького перевороту, як це було і після лютневої революції, багато хто відразу ж поквапився з доносами. Тепер у Смольний. Зі спогадів Троцького: *"Осведомители являлись со всех сторон, приходили рабочие, солдаты, офицеры, дворники, социалистические юнкера, прислуга, жены мелких чиновников. Некоторые давали серьезные и ценные указания"*.

Саме собою, більшовики ніяк не могли проігнорувати, прогавити цей народний порив. Ось телеграма, підписана одним із тодішніх керівників ЧК Менжинським: *"Принять меры насаждения осведомления на фабриках, заводах, центрах губерний, совхозах, кооперативах, лесхозах, карательных отрядах, деревне"*. Ще один документ тих років: *"Секретный отдел ВЧК предлагает развить до максимума свой агентурно-осведомительный аппарат"*.

Чи треба говорити, що заклик доносити зустрів повне розуміння у масах? Тим більше що за нової влади донос значно полегшувався, — для нього не було потрібно взагалі ніяких доказів. Про це писалося відкрито, чорним по білому. Ось що писав журнал "Советская юстиция" за 1925-й рік: *"Развивайте способность доноса и не пугайтесь за ложное донесение"*.

Доносили зі злості, із заздрості, із класової ненависті або в силу споконвічної ненависті один до одного, а часто просто зі страху не донести. Уособленням тих років і їхнім символом була дитина — герой-зрадник Павлик Морозов. "Пионерская правда" у захваті писала: *"Павлик не щадит никого: попался отец — Павлик выдал его, попался дед — Павлик выдал его. Павлика вырастила и воспитала пионерская организация"*.

У піонера-донощика по всій країні одразу з'явилася величезна кількість наслідувачів. І щоб дітям цілком зрозуміло було, кому наслідувати, "Пионерская правда" із номера в номер почала публікувати доноси дітей на дорослих — батьків і вчителів. Вона захоплено розповідала і про послідовників доблесного юного інформатора. За доносом одного з них були заарештовані двоє дорослих. Дружину засудили до 10-ти років таборів, а чоловіка до розстрілу: *"За этот сигнал Митя получил именные часы, пионерский костюм и годовую подписку на местную газету «Ленинские внучата»"*.

Читачі, діти й дорослі, завалили редакцію листами, де захоплювалися та поздоровляли героя. Прості люди у масі своїй щиро вважали донощиків своїми героями, і при нагоді самі були не проти того, аби донести.

Скільки було інформаторів за Сталіна і скільки після нього, залишається таємницею і донині. Посилаючись на аналогію, у соцкраїнах у штатних донощиках перебував 1% населення (авторська стилістична конструкція цього речення залишена нами без змін. — Ред.). Отже, в СРСР у донощиках КГБ як мінімум повинно було перебувати близько двох мільйонів. Це мінімум. **Ігнат'єв, що був один час міністром МГБ, називав іншу цифру: близько десяти мільйонів інформаторів, як платних, так і тих, хто "стучал по зову сердца". Дехто називає ще більшу цифру — один донощик на п'ять дорослих.** А втім, правди, напевно, нам не взнати ніколи, та й навіщо? У яких почуттях до народу та його історії може вона, ця правда, нас укріпити? Хай би що там писали зараз заднім числом, мені здається, що в ті роки у простих людей остраху перед донощиками не було ніякого.

Кажу так тому, що сам жив у ті роки і добре пам'ятаю їх. У *Сергія Михалкова* якось запитали про той час: *"Ты боялся?" — "Нет, — ответил він, — не боялся". — "Как не боялся?" — "Знаешь, посадили того, посадили этого, думаешь: если посадят, значит за дело, значит виновен. Но я-то не виновен"*.

І справді, кожному було відомо — заарештовують кого? — ворогів народу, шпигунів або шкідників. А кожний знав, що сам-то він не шкідник, не ворог народу і не шпигун, то ж чого боятися? Отак і жили.

Є сфера, до якої внесок Леніна недооцінено дотепер. Один із його соратників на з'їзді партії про це говорив так: *"Ленин нас учил, что каждый член партии должен быть агентом ЧК, то есть смотреть и доносить, идти на доносительство"*.

Зараз уже відомо, що саму систему агентів-інформаторів ВЧК розгортав теж за прямим наказом його ж — Леніна. Як відомо, утвір цей пережив не тільки свого творця, а й усіх, хто заступав його на цій посаді. Звичайність і повсякденність доносів у радянські часи призвели до того, що в занятті цьому мало хто убачав щось ганебне. Якщо про когось і догадувалися, що він донощик, то його через це не переставали пускати у дім, навіть продовжували спілкуватися з ним, — боялися розсердити, аби не помстився. Лише намагалися бути обережнішим з ним у розмовах і попереджали про це інших. Ото і все. Такими були нрави епохи, такими були ми.

Та що там ми, якщо сам Пушкін проходив через той самий іспит. Коли його було заслано до Михайлівського, його кучер Петро згадував: *"Опекуны к нему были приставлены из помещиков — Рокотов да Пецууров. Пецуурова-то он хорошо принимал, ну а того, так бывало скажет: «Опять ко мне тащится, я его когда-нибудь в окошко выброшу»"*. Але ж з віконця нікого із "стукачів" не викидав, хоча й розумів, хто вони і навіщо до нього постійно ходять. Приймав донощика, запрошував його до будинку, підтримував із ним бесіду, за стіл садовив. Так що ж тоді про нас говорити?

Після Калініна Ворошилов очолював Верховну Раду. Якось він наказав, аби йому підготували матеріали на співробітників його апарату по лінії МГБ. Навіщо це йому було треба — важко сказати. Цікаве інше — референт, продивившись кількасот досьє, виявив, що буквально на кожного був компромат. Іншими словами, доноси самих же співробітників один на одного. Без "хвоста" виявилися тільки найновіші працівники, які тільки-тільки приїхали до Москви з села, — вахтерки, прибиральниці та кур'єри. Просто не встигнули "настучати" ні на них, ні вони один на одного. А на інших, повторюю, доноси були на всіх.

Викриття 20-го з'їзду породили серед інформаторів справжню паніку. А що як власті, щоб самим відмитися від минулого, почнуть виказувати їх? До речі, у верхах такий варіант на випадок народного гніву справді обговорювався. Але власті явно переоцінили народ. Гнів? З чого б то? Ніякого гніву, звісна річ, не було, і, незважаючи на тимчасовий шок від викриттів з'їзду, перебоїв у доносах теж не було. КГБ заходився одразу вербувати нові кадри інформаторів для роботи в нових умовах. Тим більше, що тепер за кожного завербованого співробітників КГБ платили по 100 карбованців. Гроші як на ті часи не такі вже й малі. Завербував, і бігом до каси.

Ось як звучить такий рапорт (з архіву матеріалів П'ятого управління КГБ): *"Завербован в качестве агента органов КГБ СССР «Алик», заведующий отделом Института научной информации по общественным наукам АН СССР"* (1984-й рік).

Саме в той час я сам працював там, у тому інституті, і більш-менш знав усіх. Отож тепер намагаюся здогадатися, хто він, цей «Алік». І, як здається мені, вгадую. А втім, що з того?

З того ж архіву КГБ: *"От агента «Синягина» получено два сообщения, характеризующих обстановку в семье Шостаковичей".* А от ще черговий донос, тепер на Солженіцина: *"По полученным Комитетом Госбезопасности данным, 29-го декабря Солженицын в Москве в церкви Воскресения на Успенском Вражке совершил обряд крещения своего второго сына Игната. При крещении, помимо матери ребенка Светлановой, присутствовали..."*.

Такі доноси постійно писалися практично на всіх письменників і діячів культури:

"От агента «Кларина» поступала информация об идейно незрелых моментах в творчестве Михаила Жванецкого.

От агента «Светлова» — донос на Андрія Миронова.

От агента «Саша...»". І так далі.

Як і до цього, доноси штатних інформаторів доповнювалися з лишком доносами "свідомих громадян", які діяли за власною ініціативою. Ось такий донос, підписаний комуністами Інституту сходознавства Академії Наук: *"Коммунисты сигнализируют о произволе и беззакониях, которые насадил в институте директор — академик Примаков Е.М., настоящая фамилия Кириенблат".*

Так-так, донос на того самого, усім відомого Примакова. Адміністративною мовою тих років такі доноси називалися "сигналом". Наприклад, говорили: *на товарища поступил сигнал.* Як тільки ставало відомо, що в когось намічається підвищення по службі або, не доведи Боже, поїздка за кордон, на нього відразу ж з'являлися доноси його ж колег. Бобков, колишній перший заступник голови КГБ, згадує: *"Если Большой Театр собирался на гастроли — анонимок волна".*

Якось до високого кабінету Генерального секретаря Костянтина Устиновича Черненка було запрошено одного з керівників Радянської соціологічної асоціації. Відвідувач почав вірнопіддано переконувати Секретаря, якими корисними можуть виявитися він (керівник Асоціації. — Ред.) та його колеги-вчені для керівництва КПРС. А почув у відповідь, що ніякі соціологічні дослідження й опити ЦК не потрібні. І ось чому. Як сказав Черненко, *"партия располагает армией добровольных информаторов. У нас есть полное представление обо всех, о каждом".*

У КГБ за доносами регулярно складалися огляди, і вони фельд'єгерською поштою розвозилися усім членам Політбюро. Такий порядок було заведено за Сталіна. Таким залишався він при всіх, хто успадковував його посаду, включно з останнім Генсеком Горбачовим. Огляди ж ці ґрунтувалися на розмовах, підслуханих донощиками, та листах, прочитаних нишком. По суті, це було те ж саме, якби ці вищі ієрархи КПРС самі підслуховували або читали чужі листи. Для людини, яка має уявлення про честь, заняття більш ніж ганебне.

А втім, усе це було в традиціях цієї країни. Що там якісь члени Політбюро, якщо свого часу сама государиня імператриця Катерина Велика не гребувала читати листування своїх підданців і примовляла при цьому: *"А мне любопытнo, что Новиков пишет Радищеву или наоборот"*.

Ось виписка з чергового такого звіту, котрий передає, як народ реагував на черговий виступ Генерального секретаря:

"Фрезеровщик завода «Электросила» в кругу своих знакомых высказал мнение, что... Художник Николаев сказал...".

"Студент Горьковского университета Цейтлин в присутствии группы студентов заявил...".

"Домохозяйка Фролова, город Горький, в беседе с жильцами дома сказала... Дежурная по перрону Павелецкого вокзала Михайлова говорила..." і так далі.

А це ж бо говорилося звичайно у вузькому колі, серед своїх, котрих знали не один рік, яким довіряли. Донощики були скрізь, у кожній компанії, на кожному застіллі. Навіть розмовляючи віч-на-віч, у чотирьох стінах із кимось, про кого вірив — не донесе, упевненим не можна було бути. Казали про приховані мікрофони, вважали, що якщо в кімнаті є телефон, то це також підслуховуючий пристрій. Мікрофони непомітно встановлювали у квартирі, поки ви були в гостях або на роботі. Звичайно для цього доводилося спеціально свердлити стіну, потім збирати бетонний пил, і це був неабиякий клопіт. Тому, як говорили мені, від деякого часу в бетонних конструкціях, з яких збираються стіни і стеля, почали залишати спеціально незаповнені місця. Підслуховування, як і виробництво бетонних конструкцій, було надійно поставлено на потік. Чи скасоване це зараз? Навряд чи. Та й навіщо? Хіба що якщо нова техніка може без цього обійтися.

У будь-якій професійній діяльності є свій жаргон — у комп'ютерників, музикантів, лікарів. Доносительство — не виняток. Наприклад, інформатора або донощика треба позначати загадковим словом "источник", а для того, на кого доносять, є спеціальне словосполучення "фигурант агентурного сообщения". Звучить дуже гарно. І при всьому при тому звичка робила свою справу. Те, що на тебе хтось *стучить*, урівноважувалося тим, що й ти сам, якщо забажаєш, можеш донести на кого завгодно, перекрити йому кисень.

Юрій Нагибін писав про цей час так: *"А ведь кругом довольные люди. У них водки всегда навалом, хлеба и картошки хватает. Они ходят выбирать, могут послать жалобу в газету и донос куда следует. Прав хоть отбавляй. Они счастливы"*.

Усе було саме так. Перебудова принесла зміни скрізь, крім цієї сфери. Уся різниця полягала лише в тому, що інформаторів, *сексотів* і *стукачів* представники КГБ наказали називати по-новому, у дусі часу. "Негласные помощники" — так тепер треба було їх називати.

Аж ось історія зробила ще один черговий поворот. Правлінню комуністів настав край. У Кремлі Єльцин та демократи. Ну вже ж тепер, здавалося б, кінець доносам. Ура! Та не поспішайте. **Нова влада успадкувала, зрозуміло, і систему інформування і відмовлятися від доносів не збиралася. Просто те, що за комуністів робилося начебто таємно, сьогодні в цій країні робиться відкрито, — демократія ж як ніяк!** Скажімо, за комуністів прослуховувалися телефони, що це так, здогадувалися всі, але говорити про це прийнято було пошепки. Сьогодні дозволено про це говорити вголос. Краще від цього не набагато — телефонні розмови підслуховуються як і тоді, вірніше, набагато більше. Зате тепер цього не приховує ніхто, у тому числі й особи офіційні. Порядкові прослуховування телефонів присвячено наказ міністра зв'язку від 31-го січня 96-го року. Там чорним по білому сказано, що підслуховуючі системи устанавлюються відтепер: *"На телефонных станциях всех телефонных сетей, контролируемым абонентам должна присваиваться одна из следующих категорий контроля..."*.

Далєбі, я не знаю, на якій категорії контролю знаходиться сьогодні мій московський телефон. Втім, і не дуже хотів би знати, оскільки ні поваги, ні любові до влади, яка стоїть за всім цим, мені це не додасть, вам, думаю, також. Як і підслуховування, інформатори теж більше вже не є таємницею. Якщо хто і

сподівався спочатку, що у влади виявиться нове, *человеческое лицо*, то Бакатін, який після перемоги Єльцина став на чолі КГБ, відразу ж надіяв цим поклав край. Ось його прями слова: *"Передача архивов на агентуру тільки через мой труп"*.

І цим було сказано все. Це не німці, які відразу опублікували списки своїх донощиків, агентів їхнього КГБ. Інакше, вважали вони, від минулого не відмитися і не піти. **У Росії ж ні відмитися, ні йти від минулого ніхто і не збирався.** Тоді ж Сергій Степашин проголосив привселюдно і принародно: *"Агентура была, есть и будет"*. Мало того, він же повідомив усіх, що його відомство активно впроваджує донощиків та інформаторів у нові партії й політичні рухи. Це в новій, демократичній, некомуністичній Росії. Так що, куди далі? І як і за старих часів, жодна людина в усій величезній країні не піднесла голосу, не обурилася. **А чого обурюватися, хіба не знаємо, де живемо? У цього народу й у цій країні так було завжди. Отож усе в дусі традицій. Ревнителі "національного духу" мають усі підстави радіти.**

Новий час висуває перед донощиками нові завдання: тепер власті намагаються їх використовувати для збирання податків. *Настучав* він на когось, хто не доплатив податок, і одержує 10% від суми, — і донощикам добре, і владі зручно. А московський уряд затвердив цілу програму захисту добровільних помічників. Якщо він, скажімо, "засвітився", демократична влада бере на себе клопіт переселити його в інше місто, замінити ім'я та документи, навіть оплатити пластичну операцію, щоб змінити зовнішність. Скільки все це може коштувати? Скільки можна було б на ці гроші ліків купити, вилікувати хворих, нагодувати голодних, скільки життів урятувати. А кому це цікаво, не владі ж. Може, народові? Та куди там, народ *безмолствует*, як завжди. Згодом, треба думати, стануть відомими масштаби донощительства, що відбувається в Росії сьогодні. Стане відомо, як політики й олігархи підслуховують один одного, як влада збирає відомості про народ за допомогою усе тих же вірних своїх "стукачів". Звичайно щось відкривається, коли новий хазяїн приходить до Кремля і коли преса, з дозволу нової влади, починає "поливати" його попередника. Так що чекати начебто небагато залишилося. Чи відбудеться усе так і цього разу або ні, все одно ворон ворону ока не вийме. Для нас із вами різниці особливої немає. Що нового ми можемо взнати? А головне — що, що дало б нам підстави пишатися нашою історією у сучасному її викладі?

Іноді доводиться чути, що донощительство у цій країні — це породження обставин, зовнішніх, тимчасових і привхідних. Дехто вважає, що дурному навчили нас візантійці, інші кажуть — татари: "Це вони підбивали простодушних і добрих російських князів постійно доносити один на одного в Орду". Треті звинувачували в усьому самодержавство. Але більше всього прийнято говорити, що комуністи в усьому винні: "Ленін і Сталін морально розбестили народ, який сам по собі є простодушним і добрим". Саме собою, а на комуністів вішати всіх собак — це куди як зручно. Тільки от скільки вже років немає їх (комуністів. — Ред.) у владі, як немає ні царя, ні татар, а доноси і доношки як були, так і є. "Прикомандированные", "добровольные помощники", як їх ще там? І влада зацікавлена в інформаторах, як завжди. Як сказав журналістам один з вищих чиновників ФСБ: *"Эти люди заслуживают всяческого уважения"*.

Одним словом, за всіх історичних поворотів, за будь-якої зміни влади на сцені завжди залишається отой незмінний персонаж — фігура інформатора-стукача. Можна подумати, що політичне і повсякденне життя в Росії взагалі немислиме без нього.

Мимоволі постає питання — що породжує в народі цю готовність кожного донести? Не хотілося б думати, що цю звичку до доносу породжує просто поголовна підлість. Ще важче повірити, щоб причиною цього була б схильність громадян до винищування собі подібних. Хоча і те, і інше не є таким уже і неймовірним. Та навіть за всієї моєї палкої любові до народу мені завжди здавалося, що цього все-таки замало, повинно було бути щось іще. І мені здається от що: влада необхідна в Росії передусім для того, аби захищати громадян від них же самих. Варто владі трохи підупасти, а привідним ременям її ледь-ледь провиснути, як у темній масі, позначеній загадковим словом "народ", із дикою силою спалахує те, що Пушкін позначив як *"русский бунт, бессмысленный и беспощадный"*. Підносяться зоологічні інстинкти убивства і руйнування, — це вже Горький. Ось чому в очах

пересічної людини сильна влада завжди мала перевагу над свавільством безвладдя смутних і перехідних років. **Навіть породжене владою насильство здається більш терпимим, ніж свавільство та звірства самого народу, покинутого на самого себе.**

Чи не тому після смерті Івана Грозного та у смутні часи з такою ностальгією згадував народ свого лютого *царя-батюшку*? Чи не так і після приходу демократії, ледве почувши свободу, простий народ відразу затужив за "*сильной рукой*" і за "*временами минувшими*" ("*Тогда порядок был...*"). І зараз у Росії за всієї її демократії багато хто з жалем згадує безправні брежневські часи ("*Тогда хотя бы на улице не убивали, а на взяточников и казнокрадов хоть какая-то управа была*").

Для пересічної людини сильна, нехай і жорстока влада є безпечнішою, аніж будь-яке безвладдя і свавільство. І, напевне, ця людина має тут рацію, — сильна влада потрібна народам, щоб вижити, і саме цьому — ЗМІЦНЕННЮ СИЛЬНОЇ ВЛАДИ — ОБ'ЄКТИВНО І СЛУГУЄ ДОНОС. Ось чому ні Сталіну, ні іншим керманічам не треба було насаджувати доноси — їх породжував народний інстинкт державності, бажання сильної влади. І ще одна функція доносу — до останнього часу в Росії не було ні постійного парламенту, ні самоврядування на місцях. Злодійкуватого губернатора або, скажімо, першого секретаря (комітету КПРС того чи іншого рівня. — Ред.) неможливо було ні замінити, ні приструнчити. Домогтися цього можна було тільки за допомогою доносу. **Донос був традиційним і єдиним інструментом впливу на політичну реальність. Іншими словами, у російських умовах донос був формою участі в політичному житті.** Не слід забувати і того, що в Росії доноси часто були мало не єдиним каналом, який давав змогу керманічам побачити неприкрашену реальність такою, якою вона насправді була. Є багато прикладів, коли рішення влади коректувалися під впливом доносів, які надходили на самісінькі вершини влади. Іншими словами, подобається це кому або ні, але випадає так, що **в умовах Росії донос робить владу ефективнішою.**

А чи можна ігнорувати та забувати, якій кількості лиходійств, казнокрадств та злочинів було покладено край теж виключно завдяки доносам. Той, хто працює в правоохоронних органах, знає це краще від інших. У Великобританії, наприклад, завдяки анонімним телефонним дзвінкам (у Росії це назвали б доносом) тільки за останній час було розкрито кілька десятків убивств і заарештовано 2600 злочинців. Тим самим донос робить покарання невідворотним, сприяє зміцненню у суспільстві законності і порядку.

З усього цього можна було б зробити висновок, що оскільки донощик сприяє законності, міцності влади, оберігає спокій народного буття, то він є справжнім благодійником народу. А зло, що його він заподіює окремим особам, із лишком покривається користю, яку він приносить суспільству загалом*.

Джерело:

<http://www.svoboda.org/programs/TD/2000/TD.011900.shtml>

* Очевидно, що це міркування справедливе лише для спільнот другого психоінформаційного рівня (див. "Арійський стандарт", Перехід-IV, 2(4)-2000)